

Професійна готовність майбутніх фахівців із фізичного виховання та спорту до діяльності у сфері дитячо-юнацького туризму

Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту (м. Дніпропетровськ)

Постановка наукової проблеми та її значення. Дитячо-юнацький туризм (ДЮТ) в останні роки посідає чільне місце в сегменті пропонованих туристичних послуг й охоплює дедалі більшу кількість молоді. Як вид туристичної діяльності ДЮТ спрямований на задоволення оздоровчих, спортивних та пізнавальних потреб представників підростаючого молодого покоління поза місцем їх постійного проживання й навчання та останнім часом набуває особливого значення. Саме цей вид туризму покликаний сприяти покращенню освітньої й професійної підготовки майбутніх громадян, служити вихованню, духовному та фізичному розвитку учнівської молоді, готувати її до суспільної діяльності [2].

Про необхідність розвитку дитячо-юнацького туризму наголошується в низці державних документів і наказів. Проте в Законі України «Про туризм», Державній програмі розвитку туризму на 2002–2010 рр. та інших нормативних документах із питань розвитку туризму зазначається, що подальший розвиток туристичної індустрії в Україні гальмується, зокрема, недостатньою забезпеченістю туристичної сфери висококваліфікованими фахівцями.

Подальший динамічний розвиток ДЮТ зумовлює необхідність удосконалення якості підготовки кадрів і забезпечення галузі освіти й туризму молодими фахівцями, які б відповідали міжнародним стандартам.

Проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичного виховання та спорту до діяльності у сфері дитячо-юнацького туризму полягають у необхідності подолання суперечностей між соціальним замовленням суспільства на фахівців, спроможних професійно й компетентно організувати роботу зі спортивного туризму, та недостатністю такої підготовки у вищих спеціалізованих закладах спортивного профілю; відсутністю науково обґрунтованих теоретичних і методичних засад забезпечення їхньої професійної підготовки; змістом професійно орієнтованих дисциплін та педагогічними технологіями реалізації цього змісту орієнтацією сучасної педагогічної науки й практики на впровадження нових моделей професійної підготовки майбутніх фахівців із дитячо-юнацького туризму та традиційним змістом, формами й методами такої підготовки; потребою врахування особливостей розвитку вітчизняного дитячо-юнацького туризму, зарубіжного досвіду підготовки фахівців із цієї сфери та недослідженістю означеної проблеми у вітчизняній педагогічній науці.

Останнім часом багато науковців звернули увагу на проблеми готовності майбутніх фахівців із фізичного виховання й спорту до професійної діяльності та, зокрема, туристської. Теоретичні й методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму розглядають Т. І. Власова, І. В. Зорін, В. О. Квартальнов, В. К. Федорченко, Н. А. Фоменко, Н. С. Сударева та ін. [8].

Із сучасних робіт, спрямованих на вдосконалення методик професійної підготовки майбутніх фахівців індустрії активного відпочинку, можемо виокремити праці А. П. Коноха [6], Т. К. Горячевої, В. І. Ганопольського, В. Д. Дехтяра, З. І. Філіппова, В. В. Шафранського [9], А. Г. Маслова, Н. А. Огієнко, О. В. Алексєєвої, С. Демчук, Л. Чалій, А. Слобожанінова.

З'явилася значна кількість психолого-педагогічних досліджень з оцінки готовності майбутніх фахівців із фізичного виховання та спорту до професійної діяльності. Це роботи М. Ю. Коллегаєва [5], Ю. С. Лозов'юк [7], Л. Ю. Дудорової [3].

Психологічну готовність до професійної діяльності вивчали такі науковці, як М. І. Д'яченко, К. К. Платонов, А. А. Деркач, В. А. Сластьонін, В. П. Каширін, В. В. Краєвський, О. І. Власова, В. П. Параніч, В. С. Лозниця й ін. [7].

Незважаючи на наявність значної кількості досліджень професійної підготовки майбутніх фахівців, відзначаємо, що недостатньо уваги приділяється ідеям особистісно орієнтованої підготовки фахівців для сфери дитячо-юнацького туризму у вищих навчальних закладах.

Завдання роботи – визначити та проаналізувати готовність майбутніх фахівців із фізичного виховання й спорту вищих навчальних закладів України до діяльності у сфері дитячо-юнацького туризму.

У дослідженнях використовували такі методи: аналіз літературних джерел та інтернет-сайтів, педагогічне спостереження, анкетування, методи математичної статистики.

У дослідженнях брали участь студенти 3–5 курсів вищих педагогічних і фізкультурних навчальних закладів України, котрі навчаються за спеціальностями «Фізичне виховання» й «Спорт». Серед них – Національний університет фізичного виховання і спорту України, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту, Львівський державний університет фізичної культури, Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка, Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна», Переяслав-Хмельницький університет ім. Г. Сковороди, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Бердянський державний педагогічний університет.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Із позиції сьогодення підготовка фахівця з фізичного виховання та спорту потребує враховувати сучасні вимоги до дитячо-юнацького туризму. За визначенням В. Ф. Киф'яка, дитячо-юнацький туризм – це вид туристичної діяльності, спрямований на задоволення оздоровчих, спортивних і пізнавальних потреб дітей і молоді поза місцем їх постійного проживання та навчання [4].

Аналіз навчальних планів і державних стандартів підготовки фахівців для сфери туризму переконливо демонструє, що фахівець із дитячо-юнацького туризму має володіти соціальними, гуманітарними, культурологічними, історичними, правовими, естетичними, рекреаційними, екологічними, економічними й іншими аспектами знань, іноземними мовами, сучасними комп'ютерними інформаційними технологіями. З іншого боку, професіоналам туристської індустрії мають бути притаманні доброзичливість, знання психології, уміння самостійного надання різних видів туристських послуг [1].

На думку деяких фахівців (І. В. Зорина, А. Х. Абукова, І. І. Булигіної), різноманітність знань, умінь і навичок, якими повинен володіти майбутній фахівець із дитячо-юнацького туризму, мають визначити зміст дисциплін і специфіку підготовки студентів для цієї галузі. Основними показниками цієї специфіки є різноманітність дисциплін, що включають наявність таких розділів програм: законодавча база й система управління туризмом; зміст та особливості різних видів туризму; основи організації й проведення туристської роботи; підготовка, організація та проведення походів; організація й суддівство масових спортивних змагань і зльотів; краєзнавча та екологічна діяльність; медичне забезпечення, страхівка, самострахівка, самоконтроль; організація харчування й побуту в туристичному поході; відпрацювання тактики та техніки подолання складних перешкод; орієнтування в різних місцевостях; питання поведінки людей в екстремальних умовах; психологічні аспекти праці інструктора туристського супроводу в туристичних групах під час подорожей у різних природних і географічних умовах; морально-вольове виховання особистості; основи менеджменту й маркетингу тощо.

Для визначення обсягу професіональних знань, умінь і навичок майбутнього фахівця з дитячо-юнацького туризму необхідне вивчення сучасного становища, яке склалось у вищих навчальних закладах України. Для цього опитано 915 студентів із 10 ВНЗ фізкультурного та педагогічного профілю.

У розробленій нами анкеті запропоновано 38 запитань, на які студенти повинні були дати відповіді. Розглянемо деякі з них, які найбільш повно характеризують отримані ними знання, уміння та навички, необхідні для роботи у сфері дитячо-юнацького туризму.

На запитання «*Чи потрібна Вам особисто підготовка до професійної діяльності у сфері дитячо-юнацького туризму?*» дали позитивну відповідь 83 % респондентів і 10 % не змогли визначитися. 7 % вважають, що така підготовка їм не потрібна й отримати її, за необхідності, можна під час проходженні додаткових курсів (у разі потреби).

На запитання «*Чи вважаєте Ви за необхідне здійснювати підготовку фахівців до діяльності у сфері дитячо-юнацького туризму у вищих навчальних закладах?*» відповіли «так» 89 %, «ні» – 3 % і не змогли відповісти 8 %, оскільки недостатньо розуміють зміст цієї діяльності та необхідність цих знань у подальшій роботі.

На запитання «*Чи задоволені Ви навчально-методичним забезпеченням, необхідним для майбутньої професійної діяльності у сфері дитячо-юнацького туризму?*» 67 % студентів відповіли, що не задоволені, 14 % – частково задоволені, 9 % не змогли дати відповідь. Лише 9 % студентів українських ВНЗ залишилися задоволені навчально-методичним забезпеченням, яке здійснюється за рахунок видання посібників і методичних розробок професорсько-викладацьким складом таких ВНЗ, як

Переяслав-Хмельницький університет ім. Г. Сковороди, НУФВіС України, ДДІФКіС, ЛДУФК. Відзначимо, що це питання, на жаль, і досі актуальне й не вирішене через низку причин, що неодноразово зауважували численні фахівці.

На запитання «*Наскільки достатньо використовуються інформаційні технології в навчальному процесі майбутніх фахівців із фізичного виховання та спорту?*» спостерігається аналогічна тенденція: студенти більш не незадоволені, ніж задоволені. Так, не задоволені 46 % респондентів, не зовсім задоволені – 37 %, важко було відповісти 7 % студентів.

У процесі опитування визначено рівень володіння студентами своїми знаннями:

– про організацію та функціонування системи дитячо-юнацького туризму: низький рівень відзначається у 80 % студентів, середній – у 6 %, високий – у 5%; важко відповісти – 9 % опитаних.

– про організацію змагань із туризму для школярів: не зможуть самостійно організувати змагання 73 %, частково зможуть організувати 17 % і 8 % не змогли відповісти. Лише 3 % студентів мають практичний досвід та можуть це здійснити самостійно;

– з основ орієнтування на місцевості: високий рівень зазначили 2 % студентів, середній – 16 % і низький – 76 %. Це пов'язано з тим, що в навчальних планах ВНЗ не існує окремої дисципліни «Спортивне орієнтування», це завжди сладова частина навчальної дисципліни «Туризм» й тому на нього відведено недостатньо часу, щоб освоїти не лише ази спортивного орієнтування, а й навчити різних методик його викладання;

– щодо оформлення документації, необхідної для здійснення туристських походів: низький рівень – 76 % студентів, середній – 12 % і високий – 5 %, 7 % – не змогли відповісти на поставлене запитання;

– із техніки подолання перешкод та наведення переправ: низький рівень – 81 % студентів, середній – 7 % і високий – 5 %. Це достатньо складний теоретичний розділ, який уключає техніку подолання перешкод у різних видах туризму, а техніка наведення переправ потребує ще й додаткових знань із техніки в'язання туристських вузлів. Тому тут необхідні комплексні знання й бажано мати деякий практичний досвід.

Під час опитування також визначено рівень володіння студентами своїми вміннями:

– організувати змагання з туризму для школярів: «так, зможу» відповіли 3 % опитаних, «частково можу» – 14 %, «важко відповісти» – 8 %, 75 % – не здатні організувати змагання, оскільки не мають достатніх теоретичних знань та практичного досвіду як учасників, так і організаторів цього заходу;

– організувати й провести одноденний туристський похід зі школярами: «так, зможу», – відповіли 7 % опитаних, «частково можу» – 15 %, «важко відповісти» – 8 %. 70 % – відчують великі труднощі в організації цього заходу, оскільки тут потрібно мати не лише організаторські здібності, знання основ туристської техніки, а й уміти правильно оформити дозвільну документацію на проведення цього заходу в умовах освітніх закладів. На жаль, серед абітурієнтів знижується кількість тих, хто ще в школі отримав досвід участі в одноденних та некатегорійних багатоденних походах, а під час навчання лише окремі ВНЗ можуть у цей час організувати проведення туристської практики в польових умовах. Здебільшого це можуть здійснити Переяслав-Хмельницький університет ім. Г. Сковороди, ЗНУ та ЛДУФК;

– організувати й провести заняття з елементами орієнтування на місцевості для школярів: «так, зможу», – відповіли 2 % опитаних, «частково можу» – 9 %, «важко відповісти» – 4 %, 85 % – не можуть на практиці провести такі заняття. При достатньому рівні підготовки майбутніх фахівців із фізичної культури й спорту такі заняття можна проводити не лише на відкритому просторі (у парку, лісі та стадіоні), а навіть і в спортивному залі та класній кімнаті. Для цього розроблено багато методик для навчання школярів;

– постановки наметів, в'язання вузлів, розведення багаття, складання рюкзака й ін.: володіють – 26 % респондентів, частково володіють – 33 %, не володіють – 39 %. Це ті вміння, якими досить гарно володіє значна частина опитаних, бо ці навички можна було отримати не лише під час навчання у ВНЗ, а й під час навчання в школі та на відпочинку;

– особисто провести модуль «Туризм» за програмою загальноосвітніх навчальних закладів: зможуть це зробити 2 % опитаних, частково зможуть – 10 % і не підготовлені 69 %, 17 % – не можуть визначитися з відповіддю. Отже, майбутні фахівці, котрі прийдуть до загальноосвітніх закладів, не будуть здатні виконати таку роботу на практиці навіть за наявності гарної матеріально-технічної бази (що в сучасних умовах фінансування також рідкість);

– щодо підготовки шкільної команди до змагань із туризму: позитивно відповіли 2 % опитаних, «частково можу» – 9 %, «важко відповісти» – 4 %, 85 % – не можуть на практиці це зробити;

– застосовувати ігри з елементами туризму на уроках із фізичної культури: «так», – відповіли 4 % опитаних, «частково» – 6 %, «важко відповісти» – 3 %, 87 % не змогли застосувати на практиці свої знання через низьку обізнаність із цього питання, про що студенти повинні були отримати знання на дисциплінах «Рухливі ігри», «Дошкільне виховання», «Туризм» та ін. спец. курсах. Також існує замало шкільних закладів, де б проводився модуль «Туризм»;

– застосовувати ігри та естафети з елементами туризму в позаурочний час у роботі зі школярами під час проходження педагогічної практики: володіють та застосовують вищезазначені вміння на практиці 3 %, частково застосовують – 8 % і не застосовують 85 % студентів, оскільки їм легше використовувати загальновідомі ігри й естафети, що не потребує ретельного, творчого та довготривалого готування з використанням додаткової літератури та інтернету. Тому, на наш погляд, під час проведення педагогічних практик потрібно включити як вимогу написання конспектів та проведення на практиці низки заходів (як урочних, так і позаурочних), на яких студенти мають уключати до навчального процесу вправи та естафети з елементами туризму й орієнтування.

Висновки. На сучасному етапі першочерговим завданням вищої школи є підвищення якості підготовки фахівців з фізичного виховання й спорту, здатних до активної творчої діяльності в професійній сфері. При достатній кількості ВНЗ в Україні з підготовки туристських кадрів спостерігається недостатність рівня знань і вмінь випускників, які б відповідали вимогам сьогодення у сфері дитячо-юнацького туризму. Це потребує вдосконалення навчально-методичної роботи, перегляду навчальних планів та програм, удосконалення практичної підготовки майбутніх фахівців із фізичного виховання й спорту до професійної діяльності у сфері дитячо-юнацького туризму. Сьогодні вища школа, виходячи з потреб і вимог часу, повинна не лише закласти міцний фундамент знань, але й навчити студентів поповнювати, оновлювати свої знання та впроваджувати їх у практику роботи шкільних і позашкільних навчальних закладів.

Перспективи подальших досліджень. У подальшому планується вивчити зарубіжний досвід підготовки фахівців до роботи у сфері дитячо-юнацького туризму та вивчити сучасне становище системи підготовки майбутніх фахівців із фізичної культури й спорту до професійної діяльності в зазначеній сфері в українських ВНЗ.

Джерела та література

1. Гарбар Г. Підготовка фахівців сфери туризму у вищих навчальних закладах України / Г. Гарбар [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://journals.urau.ua/index.php/2312-1947/article/view/28184>
2. Грицьку В. Становлення та розвиток дитячо-юнацького туризму в Чернівецькій області / В. Грицьку, Ю. Грицьку-Андрієш, О. Сопіт // Вісник Львівського університету. – Серія : Міжнародні відносини. – 2014. – Вип. 34. – С. 41–47.
3. Дудорова Л. Ю. Туристські ситуації як засіб розвитку професійної готовності майбутнього вчителя до викладання туризму / Л. Ю. Дудорова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – Вип. 4 (29). – С. 339–343.
4. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Зелена Буковина, 2003. – 312 с.
5. Коллегаєв М. Ю. Організаційно-педагогічні умови формування готовності бакалаврів з туризму до професійної діяльності в індустрії активного відпочинку / М. Ю. Коллегаєв // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. – Серія : Педагогічні науки. – Ч. III. – 2013. – № 18 (277). – С. 65–71.
6. Конох А. П. Підготовка фахівців спортивного та оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах / А. П. Конох, О. Є. Конох // Вісник Запорізького національного університету. – Запоріжжя, 2009. – № 2. – С. 55–60
7. Лозовюк Ю. С. Психологічна готовність фахівців з туризму до професійної діяльності / Ю. С. Лозовюк // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. – Серія : Педагогічні науки. – Ч. III. – 2013. – № 18 (277). – С. 81–86.
8. Сударева Н. С. Деякі чинники формування професійної компетентності майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму / Н. С. Сударева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-10/09snssht.pdf>
9. Шафранський В. В. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04. – теорія і методика професійної освіти / В. В. Шафранський. – Тернопіль, 2011. – 21 с.

Анотації

У статті на основі аналізу літератури та анкетування майбутніх фахівців із фізичного виховання та спорту визначено стан професійної готовності до діяльності у сфері дитячо-юнацького туризму. З'ясовано, що проблеми її ефективності полягають у необхідності подолання суперечностей між соціальним замовленням суспільства на фахівців із дитячо-юнацького туризму й недостатністю такої підготовки у вищих спеціалізованих закладах спортивного профілю; відсутністю забезпечення їхньої професійної підготовки; змістом професійно орієнтованих дисциплін та педагогічними технологіями реалізації цього змісту; орієнтацією на впровадження нових моделей професійної підготовки майбутніх фахівців із дитячо-юнацького туризму й традиційним змістом, формами та методами такої підготовки. Результати опитування студентів 10 ВНЗ України свідчать про їх недостатній рівень теоретичних знань і практичних умінь, зокрема стосовно питань організації та проведення уроків з елементами туризму, туристських походів, змагань, позашкільних заходів тощо.

Ключові слова: професійна підготовка, готовність, аналіз, дитячо-юнацький туризм, ВНЗ, анкетування, студент.

Ирина Скрипченко. Профессиональная готовность будущих специалистов по физическому воспитанию и спорту к деятельности в сфере детско-юношеского туризма. В статье на основе анализа литературы и анкетирования будущих специалистов по физическому воспитанию и спорту исследовано состояние профессиональной готовности к деятельности в сфере детско-юношеского туризма. Определено, что проблемы ее эффективности заключаются в необходимости преодоления противоречий между социальным заказом общества на специалистов по детско-юношескому туризму и недостаточностью такой подготовки в высших специализированных учреждениях спортивного профиля; отсутствием обеспечения их профессиональной подготовки; содержанием профессионально ориентированных дисциплин и педагогическими технологиями реализации этого содержания; ориентацией на внедрение новых моделей профессиональной подготовки будущих специалистов по детско-юношеского туризма и традиционным содержанием, формами и методами такой подготовки. Результаты опроса студентов 10 вузов Украины свидетельствуют об их недостаточном уровне теоретических знаний и практических умений, в частности в вопросах организации и проведения уроков с элементами туризма, туристских походов, соревнований, внешкольных мероприятий и т. п.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, готовность, анализ, детско-юношеский туризм, вузы, анкетирование, студент.

Iryna Skrypchenko. Professional Readiness of Future Specialists in Physical Education and Sports to the Activity in the Sphere Children-youth Tourism. In the article on the basis of analysis of the literature and survey results of future specialists in physical education and sports it was investigated the condition of professional readiness to the activity in the sphere children-youth tourism. It was determined that its effectiveness consists in the necessity of overcoming the contradiction between social order of the society for specialists in children-youth tourism and insufficiency of such training in higher specialized institutions of sports profile; lack of providing of their professional preparation; content of professionally oriented disciplines and pedagogical technologies of implementation of the content; focusing on the introduction of new models of professional training of future specialists in children-youth tourism and traditional content, forms and methods of such preparation. The results of the survey of students of 10 universities of Ukraine testify to their insufficient theoretical knowledge and practical abilities, in particular in questions of organization and conducting lessons with the elements of tourism, tourist hikes, competitions, extracurricular activities, etc.

Key words: professional preparation, readiness, analysis, children-youth tourism, universities, questioning, student.